

מסילת ישרים

הקדמה למסילת ישרים

מי אני לכתוב הקדמה למסילת ישרים, אבל מאחר, והרי המחבר מתחילה: "החבר הוזה לא חברתיו למד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזיכר את המידע שלהם כבר ומפורנס אצלם פירסום נדול", לנכון חשבתי לעצמי, שהרי יש כמה דברים שאנשים שוכחים או לא שמים לב להם, וזה יעוז להם בעבודתם.

בעבודת ה' צרכיהם לזכור שיש ב' כירות, והם: א', אלה שפותחים את הספר. ב', אלה שלא פותחים. כМОון ספר זו אין שיקך רק לאלה שפותחים את הספר ורוצים לנפותו לנдол. ובכל א' שפה ספר מוסר, או הילך לשיחת מוסר, חייב לשבח את עצמו שהוא בכלל הכת הראשונה, ובעה שם יلد הלאה. ולאלה שלא פותחים את הספר, אין הספר הוא מורה לדרך להם, ולא לנו איך להתייחס אליהם.

בעניין מה שרוצים לקבל מהספר, יש לדעת שיש ג' חלקים בלימוד התורה: א', לימוד הלכות שהמטרה בהם לבא לידי מעשה, ובגון הלומד הלכות תפילין ובא לידי מעשה בעשיית, והנחת התפילין, וכו'. ספר זה לא מיועד לשנות מעשיך, שהרי החיובקיימים המעשים היא מותוק השוע וקיבלה על מלכות שמים.

ב. יש חלק נוסף בתורה שנקרא מוסר, שעיקרו הוא תיקון המידות, והביזע שלו למעשה הוא בזה שיש שינוי במידות, שהמעשים שאנו עושים על פי השוע יהיה שרשם במידות טובות. ולדוגמא יכול האדם לקום לשחרית בשביב הכבוד שמקבל על זה, או לקום מתוך אהבת ה' שרצויה לקיים את רצונו ית', ושניהם שוויים בחילק המעשי, וכל ההבדל ביניהם הוא רק במידות, בשרש של המעשה, בקול רקען שיווץ מהמעשה. כאן הוא מקום של הספר מסילת ישרים, והוא הכתוב בהקדמה "אין התועלת הנלקת מזה הספר יוצא מן הקראיה בו פעם אחת, כי כבר אפשר שלא ימצא הקורא בשללו חדים אחר קראיתו שלא היו בו לפניו קראיתו אלא מעט, אבל התועלת יוצא מן החזרה עליו וההתמדה", "שבלו" דוקא, שהוא לא ספר של חידושים שככל, אלא חידוש הרגש, ועמוקות.

ג. ויש עוד חלק בתורה והוא הלכות דעת, שהביזע שלהם למעשה הוא בזה שהחובבים נכוון, כלומר זה שיעודים שככל מעשה שלנו פועל פולה ממשית בעליינים, ולא רק שהוא קיום של אהבת ה' ויראת ה'. ולזה המחבר חיבר ספריו דרך ה' ודעת התבוננות ועד.

יצא לי נקודה בעבודת ה', שניל' שאני חייב לפירנס, והוא, שככל א' מأتנו מצטער מדברים, או מהספרון פרנסה, או הספרון כבוד (אפילו כבוד של התיר – מילדים שלנו, או מהבן זוג), או מבושות, או מצער של העבירות שלנו וכו'. אבל יצא לי חידוש נדול בזה, והוא, שיש לחשוב בזה, לדוגמא בן אדם שילד שלו מדרדר, האם עיקר הצער הוא מהבטול של החיים הטובים שלו, או הבושה מזה, או הצער לשכינה וכו', או אם עיקר הצער הוא שהוא לא יודע איך להמשיך בעבודת ה' בעניין זה.

בעניין נראה שתשעים אחו מהצער שלנו היה מזה שהוא לא יודע מה לעשות בהמשך. אם הוא היה יודע מה לעוזר לילד שלו, לא היה לו צער כמעט. ולא רק זה, אבל אם האבא מתייחס לילך, שהאב יודע מה לעשות, זה יתן לילד עזקה לחזור למקום הנכון.

לדוגמא, אם ילד עוזה עבירה בפרצוף של אביו, והאב אומר לו "שלמה, הרבה ילדים בגיל שלך עוברים תקופות קשות, והרבה יוצאים מזה, אני בטעות מה אתה

מミלת ישרים

תצא מזה", ואחר כך האבא עושה את הדבר הקשה ביותר, ושוטקן או בע"ה הילד איבד את המעם טוב בזה שהוא מעצבן את אביו, והילד שומע שאביו מאמין בו שהוא יצלה, וההרגשה שהוא עשה חטא רק נמצאת בו, ולא מביא שהוביח אותו (אכמ"ל). הרי יש לאבא דרך איך לצאת מזה בדרך המלך, ולא רק לכבוד עצמו, אלא לכבוד ה' ית'.

בכל דבר בחיים שלנו יש דברים שימושיים אותם אנחנו אליהם, ויש דברים שאנו חוחפים אותם אליהם. זה הן בדברי עולם זה, והן במצות. יש הרבה אנשים שלא צריכים להתאמץ לאכול סעודת שבת, הרי אנחנו נמשכים לזה, ויש הרבה אנשים שדוחפים את עצם למקום לשחרית, וזה לא בא מAMILA, ולא נמשכים לו לא עמל. אם כן, צריכים לדעת כמה דברים: א', אנחנו לא מלאכי השרת, ולכן רק אפשר לדוחף את עצמנו חלק מסוים מהיום שלנו. ב', יכול להיות שיש סדר לימוד שאנו נמשכים אליו, ויש עוד סדר שאנו צריכים לדוחף את עצמנו אליו, והם אותו רמה של מצוה. וזה לאו דוקא שהקשה ביותר הוא מצוה יותר גדול, על אף שכותב לפום צערא אנרגא, אבל התורה נתנה לבעל שביל, ובכל זאת יודע, שם הסדר לימוד היא דבר שאנו נמשכים אליו, הרי אנחנו נלמד יותר שעות, ופחות חיסורים, ונוכור את הדברים יותר טוב וכו'.

באמצע סליחות חשבתי לעצמי על החשבון הנפש, וחשבתי על כמה הצלחות שהיה לי בשנה זו, ואני מאר שמחתי בהם. ונוצר מזה קושי גדול, שחרי, אם הצלחתם בהם, ההן בלימוד, והן במידות, והן בהטבה לאחרים, איך אני יכול להניד בפה מלא, "אין לנו פה להшиб".

אלא אפשר הדבר היא שצריכים ב' מבטים בעניין: א', הוא חייב להבין עמוק הידין, עיי' לדוגמה פרק ד' שאפלו אבות הקדושים לא זכו בדין, ולזה צריכים לבקש מתנת חינוך, ולהרגיש שכל שנייה של ביטול תורה הוא חרבן העולם. ב' הוא חייב גידול, והיינו, שעל אף שכל שנייה של ביטול תורה היא חרבן העולם, מי שלומד במוות מסוימת, ומתווך בעודה ויראה מוסף על הלימוד שלו, חייב לשמות בזות, ולהרגיש איתן בזה שהוא גודל בעבודה שלו (עי' מכתב מאליהו ח"א בעניין נקודת הבחרירה). והוא אם יש מישחו שר"ל עובר על כל שס"ה לאוים בקביעות, והוא מתגבר ומצילח לא לעבור על עברה א', לא רק שאנו חייבים לשבחו על התקדמות שלו, הוא חייב לשבח את עצמו גם כן.

עוד דבר שהתעוררתי אליו כהכנה ליום הידין, והוא שיש ב' דברים שצריכים להפנים בימים נוראים, והם: א', קבלת עול מלכות שמים, והיינו שכל מצוה ומזכה שאנו חווים, עושים לא בכלל שכולים עושים, או בכלל שזה נעים לי, אלא צריכים לצוף לו הרגשה של חיוב¹. ב', השמחה בעבודת ה', היינו ההרגשה ש"אני" רוצה להתפלל מתחך.

- מאיר המסילה -

¹ עיי' זהר ח"ג קח ע"א: מי עול מלכות שמים אלא כהאי תורה דיהבין עול בקדמיה בGIN לאפקא מניה טב לעלמא ואי לא קבל עלייה הוה עול לא עבד מידי וכי נמי אצטריך ליה לב"ג לקבל עלייה עול בקדמיה ולא בתורה דיפלח בה בכל מה דאצטריך ואי לא קבל עלייה האי בקדמיה לא ייכול למפלח הה"ד עבדו את יי' ביראה מהו ביראה כד"א ראשית חכמה יראת יי' ודאי מלכות שמים ובג"כ עול מלכות שמים ועד האי בקדמיה הוא דכלא מאן אוכח תפלה בקדמיה של יד בGIN דבاهאי עיליל לשאר קדושה ואי האי לא אשתחח לגביה לא שריא בה קדושה לעילא.

[תרגום]: מה זה עול מלכות שמים, אלא כאותו שור שנונתנים עליו עול בהתחלתה, כדי להוציאו ממנה טוב לעולם. ואם לא מקבל עליו אותו עול, לא עושה דבר. וכך גם צריך לאדם לקבל עליו עול בהתחלתה, ואחר כך שייעבוד בו בכל מה צריך, ואם לא יוכל עליו את זה בהתחלתה, לא יוכל לעבוד, זהו שכותב עבדו את ה' ביראה, מה זה ביראה, כמו שנאמר "ראשית חכמה יראת ה'", וזה

מミלת ישרים

חיוֹב, ש"אָנִי" רֹצֶח לְשֻׁמֵר עַינִי, "אָנִי" רֹצֶח לְמֹוד תּוֹרָה. לֹא ב' תְנָאִים הָאֱלֹה, הֲרֵי כ' מְצֻוֹתָיו וְתוֹרָתו הִיא מִפְיו וּלְחֹזֵן, וּכְמְצֹות אֲנָשִׁים מְלֻומָדָה.

מלכות שמים, ולכן על מלכות שמים. ועל כך זוהי הראשית של הכל. מי מוכיח? תפלה, בהתחלה של יד, משום שבזה הוא נכנס לשאר הקדושה, ואם זה לא נמצא אצל לא שורה עליון קדושה לעלמה]. עי' עוד זהר פנחס רנו ע"ב ובתיקונים (תיקון י"ט דף טל ע"ב) ובתז"ח (לב ע"ב).

מミלת ישרים

פרק ח – בדרכן קנית הוריוות

הנה האמצעים אשר נקנה במס הוריוות, הם הם אוטם אשר נקנה במס ההוריות ומדרנותיהם כמדרנותיהם, כמו שכבתתי למלחה, כי עניינם קרוב זה לזה מאד. ואין הפרש ביניהם, אלא שזו בעשין וזה בלואין. ובאשר יתאמת אצל האדם גודל ערך המצוות ורוב חובתו בהם, ודאי שתעורר לבו אל העבודה ולא יתרפה ממנו.

אמנם מה שיווכל להניב התעוררות זהה הוא ההסתכלות ברוב הטבות שהקדוש ברוך הוא עשו עם האדם בכל עת ובכל שעה, והנפלוות הנגדולות שעשו עמו מעת הלידת עד היום האחרון, כי כל מה שירבה להסתכל ולהתבונן בדברים אלה, הנה הרבה להכיר לעצמו חובה רבה אל האל המטיב לו, וייהו אלה אמצעים לשלא יתעצל יתרפה מעבודתו. כי הרי הויאל ואינו יכול ודאי לנמול לו טובתו יתרך, לפחות יודה לשמו ויקיים מצותיו.

והנה אין לך אדם באיזה מצב שימצא אם עני ואם עשיר אם בריאותו וחלואה, שלא יראה נפלוות וטבות רבות במצבו. כי העשיר והבריא, כבר הוא חייב לו יתרך על עשרו ועל בריאותו, העני חייב לו שאיפלו בעוניו ממציאו לו פרנסתו דרך נס ופלא, ואני מניחו למota ברגע. החולה על שחמיוקו בכובד חוליו ומכותיו, ואני מניחו לרדת שחחת. וכן כל כיוצא בו, עד שאין לך אדם שלא יכיר עצמו חייב לבודאו, ובהתכלו בטבות אלה שהוא מקבל ממנו, ודאי שתעורר להזדווג לעבודתו כמו שכבתתי למלחה. כל שכן אם יתבונן היהות כל טובו תלוי בידיו יתרך, ומה שמצויר לך ומה שמצויר אליו ממנה יתרך והוא ולא אחר, אשר על כן ודאי שלא יתעצל מעבוד עבורתו יתרך ולא יחסר לו מה שהוא מוכರח אליו.

והנה רואה שככלתי פה בדברי שלשת המדרגות אשר חלקלתים בזיהירות, כי כבר עניים אחד, והדבר למד מעניינו, שלשלימי הדעת תהיה הערכה מצד החובה ומצד ערך המעשים וחסיבותם, לפחותם מהם מצד העולם הבא וכובודו שלא תשיגנו בשזה ליום הגמול בראותו הטובה שהיא יכולה להשיג ואבדה ולהמן מצד העולם הזה וצרביו בעניין שפרשתי שם למלחה.

פרק ט – בביור מפסידי הוריוות וההרחקה מהם

הנה מפסידי הוריוות הם הם מגדייל העצלה, והגдол שבכולם הוא בקשת המנוחה הנופנית ושנאת הטרוח ואהבת העידונים בתשלום כל תנאים, כי הנה אדם כזה, ודאי שתכבד עליו העבורה לפני בוראו כבוד גדול, כי מי שירצה לאכול אכילהותי בכל היישוב והמנוחה, ולישון שנתנו ללא טורד, יימאן ללבת אם לא לאטמו, וכיוצא בדברים כאלה. הנה יקשה עליו להשכים לבתי כניסה בבור או לקצר בסעודתו מפני תפלת המנוחה בין הערבבים, או לצאת לדבר מצואה אם לא יהיה העת ברור. כל שכן למהר עצמו לדברי מצואה או לתרמוד תורה.ומי שמרג'il עצמו למנהיגות האלה, אניינו אדון בעצמו, לעשות היפך זה כשירצה, כי כבר נאסר רצונו במאסר החרגול הנעשהطبع שני.

אמנם צרייך שידע האדם, כי לא למנוחה הוא בעולם אלא לעמל וטורות, ולא ינהג בעצמו אלא מנהג הפעלים, העושים מלאכה אצל משכיריםיהם, ובעניין מה שהיה אומר (עירובין סה ע"א) אנרי דיום אן, וכדרך יוצאי הצבא במערכותיהם, אשר אכילתם בחיפזון, ושיניהם ערαι, ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב. ועל זה נאמר (איוב ה ז) כי אדם

מミילת ישרים

לעמל يولד². ובשירגיל עצמו על זה הדרך, ימצא העבודה קלה עלייו ודאי, כיון שלא יחסר בעצמו החזונה וההכנה אליה. ועל זה הדרך אמרו זכרונם לברכה (אבות פ"ז מ"ג) כך היא דרך של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן³, שהוא כלל ההרחקה בתכלית מן המנוחות והיעידונים.

עוד ממפסידי הזריזות הוא רוב הפחד ונודל המורא מן הזמן ותולדותיו, כי פעם יירא מהקור או מהחום, ופעם מהפוגעים, ופעם מן החלאים, ופעם מן הרוח, וכן כל כיוצא בו. הוא העניין שאמר שלמה עלייו השלום (משל' כו ג') אמר עצל של בדרכ ארי בין הרחובות. וכבר נינו חכמים זכרונם לברכה המדה הזאת, ויחסוה אל החטאיהם. ומקרה מסוים דכתיב (ישעיה לג' יד) פחדו בציון חטאיהם אחזוה רעדת הנפים, עד שאמר אחד מן הגדוליים אל תלמידו בראותו מתחפה, חטא את (ברכות ס ע"א), אלא על זה נאמר (תחלים לו ג) בטה בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה.

כללו של דבר, צריך שישים האדם את עצמו עראי בעולם וקבע בעבודה, יתרצה ויסטפק בכל ענייני העולם بما שמודמן לו, ויקח מן הבא בידו, ויהיה רחוק מן המנוחה וקרוב למלאכה ולعمل, ויהיה נבון לבו בטענה בה, ולא יירא מહולדות הזמן ופוגעיו. שמא אמר הרץ מצינו שחייבו חכמים בכל מקום שישמור האדם את עצמו שמירה מעלה, ולא ישים עצמו בסכנה, אפילו הוא צדיק ובעל מעשים. ואמרו (כתובות ל ע"א) הכל בידי שםים חז' מצינים פחים, ומקרה כתוב (דברים ד טו) ונשمرתם מאד לנפשותיכם⁵. הרי שאין להחלטת הבטחון הזה על כל פנים, והתם אמרו (&) ואפילו לדבר מצוה⁶.

- מאיר המסילה -

² עי' מהר"ל (חדשי אגדות סנהדרין צט ע"ב): אדם לעמל يولד וכו'. פי' האדם הזה מצד שהוא בעל גוף וכל בעל גוף אי אפשר (לומר) [לו] שיהיה נח, כי ההנחה רואיה אל הדבר שהוא נבדל. ודמיון זה כי השבת הוא יום המנוחה מפני שהוא קודש וכך פרשנו למעלה [אצל] גוי שבשת חיב מיתה (לעיל נ"ח ב') ולפיכך האדם שהוא בעל גוף הוא בעל عمل. ועוד כי האדם הוא בכח ולא בפועל, כי כל גשם הוא בכח ולא בפועל, רק הנבדל הוא בפועל ולפי מה שהוא נבדל אם הוא נבדל לגמרי הוא בפועל הגמור, ודבר זה באנו במקום אחר, וכל שהוא בא בכח ראוי אליו העמל שהוא יציאה אל הפעל, ולפיכך אדם לעמלولاد.

³ עי' תז"ח ז ע"א: ואית דלא משתדלין באורייתא דבעל פה לשמה ואיתמר בהון (שמות א & וימרו את חייהם בעבדה קשה דא קושיא³ בחומר דא קל וחומר ובלבינים בלבדן ההלכות דעתיהו אitemר (&) ותכן לבנים תנתנו בכל עבודה בשדה דא ברייתא את כל עבודותם דא פסקא³ אשר עבדו בהם בפרק פרכא כד מטו לעמקא של הלכה אitemר בהון לית הלכה כפלוני ואית אחראין דנון מארי (تورה)³ דמשתדלין בה לשמה³ תריסין דבי מדרשא דאתмер בהון (במדבר יט &) אדם כי ימות באهل כמה דאוקמה מארי מתניתין אין התורה מתקימת אלא במאי שמנית עצמו עליה ולית מיתה אלא עני דאוקמו בה פת במלח תאכל תרגום: ויש שלא משתדים בתורה שבעל פה לשמה ונאמר בהם "וימרו את חייהם בעבודה קשה". זו קושייה. "בחומר", זה קל וחומר. "ובלבנים", בלבדן ההלכות, שעלהם נאמר ותכן לבנים תנתנו בכל עבדה בשדה זו ברייתא את כל עבדותם זו פסקה אשר עבדו בהם בפרק פרכה כשהגינו לעמקה של הלכה נאמר בהם אין הלכה כפלוני ויש אחרים שימושדים בה לשמה שהם בעלי המגנינים של בית המדרש שנאמר בהם (במדבר ט) אדם כי ימות באهل כמו שבארוה בעלי המשנה (&) אין התורה מתקימת אלא במאי שמנית עצמו עליה ואין מיתה אלא עני שבארוה בו (&) פת במלח תאכל.

⁴ עי' שער הפסוקים - ספר איוב: קול פחדים באזניו בשלום שודד יבואנו ירצה, שכלי מי שיש לו עוננות, ואיןו שבבתשובה, הנה אוטם המלאכים רעים, הנבראים מכח אותן העונות, הם באים תמיד, מפחדים אותו בין מחשבותיו, כמש' ה (ישעיה צ' ג') פחדו בציון חטאיהם. ובין בחלומותיו, שהחיצונים מהם מחלימים לו דברים של שקר, ומכויסין קולות של שקרים באזניו כדי להפחדו. וזהו קול פחדים באזניו. ולא עוד, אלא אפילו אפיקו בזמן שהוא שלום בעולם, מפחדים אותו, וזהו בשלום שודד יבואנו. ונלע"ד ח'ים, כי שודד מלשון שדים ומזיקין:

⁵ ז' הפסוק בשילימות: ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראייתם כל תמונה ביום דבר יודע אליכם בחרב מתוך האש. ועי' ברכות לב ע"ב, רמב"ם (רוזח ושמירת נפש פ"א ה"ד), ש"ע ח"מ תכ"ז ס"ח: וכן כל מכשול שיש בו סכנות נפשות, מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבריפה, שנאמר: השמר לך ושמור נפשך (דברים ד ט) [מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן

מミלת ישרים

דע כי יש יראה ויש ייראה, יש יראה רואה ויש יראה שוטה, יש בטחון ויש הוללות. כי הנה האדון ברוך הוא עשה את האדם בעל כל נכון וסביר נכוח, לשינגן עצמו על דרך טוב וישמר מן הדברים המזוקים אשר נבראו לענוש את הרשעים, וכי שירצחה שלא ינהג עצמו בדרך חכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון אלא הוללות. והנה הוא חוטא במה שהוא גנד רצון הבורא יתברך שמו, שרוצה שישמר האדם את עצמו, ונמצא שמלבד הסכנה המותבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום עשה בחטא אשר הוא חוטא, ונמצא החטא עצמו מביאו ליענס. ואולם השמירה הזאת וזאת היראה המיוסרת על הנחתת הכמה והשכל, היא הרואה שעיליה נאמר (משלי כב ג) ערום ראה רעה ונסתיר ופתאים עברו ונענשו. אך היראה השוטה, היא **שייה** האדם רוצה להוציא שמיות על שמיות יראה על יראה, ועשה לשמור למשמרתו באופן שיגיע מזה ביטול ל תורה ול עבודה.

והכלל לבחין בין שתי היראות הוא, מה שחלקו חכמים זכרונם לברכה באמրם (פסחים ח ע"ב) היכא דשבich היזיקא שאני. כי מקום שההיוק מצוי ונודע, יש להשמר. אך מקום שאין היוק נודע אין לירא, ועל כיוצא בו נאמר (חולין מו ע"ג) ריעותא דלא חיין לא מחזקנן, ואין לו לחכם אלא מה שעיניו רואות, הוא עצמו עניין הפסוק שהבאנן למעלה, ערום ראה רעה ונסתיר, הא אינו מדבר אלא בסתר מן הרעה אשר רואה, לא ממה שיוכל להיות **שייה** אפשרי שיבוא, והוא ממש עניין הפסוק שהזכיר למעלה, אמר עצל שחיל בדרך וגוי.

וחכמים זכרונם לברכה פרשו העניין כמיין חומר⁷, להראות עד היבן מגעת יראת ההבל להפריש האדם מן המעשה הטוב, ואמרו (דברים רבה פ"ח &) שבעה דברים אמר שלמה בעצל, כיצד אמרו לעצל, הרי רבך בעיר לך ולמד תורה ממנה. והוא משיב אותם, מתירא אני מן הארץ שבדרך. רבך בתוכה מדינה, אומר להם מתירא אני שלא יהיה ארוי בין הרחובות. אומרים לו הרי הוא בתוך ביתך, אומר להם אם אני הולך אצלך אני מוצא הפתח נעלה וכו, עיין שם⁸. הא למדת שאין היראה גורמת שיתעצל, אלא עצלה גורמת לו שיתירא. וכל הדברים האלה, הנסיוון היומי יעד עליהם, ממה שכבר פשוט הוא וrangle ברוב המן בני האדם, אשר זה דרכם כסל למו, ומשכיל על דבר ימצא אמת לאמתו, ודעת לנבען נקל. וכבר נתבאר עניין הוריות ביאור שאחשוב היוו מספיק להעתה הלב והחכם יחכם וויסוף לך.

והנץ רואה כי ראוי לזריות להיות במדRNA אחר הזרירות, כי על הרוב לא יהיה האדם ורוי אם לא יהיה זהיר בתחילת, כי מי שלא ישים לבו להזהר במעשהיו ולהתבונן בעבודה ומשפטיה, שלו היא מدت הזרירות כמו שכבתתי, קשה שליבש אהבה וחמדה אליה ויזדרז בתשוקה לפני בוראו, כי הנה הוא עודנו טובע בתאות הגופניות ורין מרוצאת הרגלו המרחיקו מכל זה. אמן אחר שכבר פכח עיניו לראות מעשייו ולהזהר בהם, וחשב חשבון המצות והעברות כאשר זכרנו, נקל הוא לו לשיסור מן הרע וישתוקק אל הטוב ויודרו בו וזה פשוט.

יסורו מלבק כלימי חייך והודיעתם לבני ולבני נ Nik]. ואם לא הסיר והניח המכשולות המביבאים לידי סכנה ביטל מצות עשה ו עבר ללא תשימים דמים (דברים כב ח) [כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגג ולא תשימים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו], עיין בהגר"א: שנאמר השמר כו' - פ"ה דברכות.

⁶ עיין פסחים דף ח ע"ב: והאמר רבי אלעזר שלוחי מצוה אין ניזוקין היכא דשבich היזיקא שאני שנאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאל והרגני.

⁷ עיין רשי קידושין כב ע"ב, שזה כמו בשמות, אמן בתוס' שם מפרש שזה לשון כמו מעשה.

⁸ המשך לשונו:

מミלת ישרים

פרק י – בביואר מדרת הנקיות

מדרת הנקיות היא היות האדם נקי לגמרי מכל מירה רעה ומכל חטא, לא-di ממה שחתطا בו מפורסם ונגלי, אלא גם נט מה שהלב נפתח בו להורות היתר בדבר, שכאשר נחקר עליו באמת נמצא שלא היה החיתר ההוא נראה לו, אלא מפני היה הלב עדין נגוע קצת מן התאותה, כי לא טהר ממנה מכל וכל, על כן תמשבחו להקל לו. אך האדם אשר טהר מזה הנגע לגמרי, ונקי מכל רושם רע שימושה התאותה אחרת, הנה ראייתו תהיה ברורה לגמרי, והבחנתו זכה, ולא תהתו החמדה לשום דבר, אלא כל מה שהוא חטא אפילו שיהיה קל שבקלי החטאיהם, תכירחו שהוא רע ותרחיקו ממנו. ובלשון זה אמרו חכמים על השלמים המטהרים מעשיהם טהרה רבה, שלא יהיה בהם אפילו נדנוד דבר רע (סנהדרין כג ע"א ועוד) נקי הדעת שבירושלים.

והנך רואה עתה ההפרש שבין הזהיר והנקוי, אף על פי שקריםים הם וזה בעניהם. הזהיר הוא הנזהר במעשייו וראה שלא יחתה במה שכבר נודע לו ומפורסם אצל הכל היוו חטא, אמנם עדין איןנו אדון בעצמו שלא ימושך לבו מן התאותה הטבעית, שלא תהתו להראות לו התירים באיה דברים שאין רעותם מפורסמת. וזה כי אף על פי שהוא משתדל לכבות את יצרו ולכפות את התאותיו, לא מפני זה ישנה את טבו⁹, ולא יכול להפסיק מלבו התאותה הגופנית, אלא שיכבוש אותה וילך אחר התחמה ולא אחרת, אך על כל פנים חشك החומריות עושה את שלו להסתה ולפתותו¹⁰. אמנם אחר שתירגל האדם הרגל גדול בזירות הזה, עד שנתקה נקון ראשון מן החטאיהם המפורסים, וירגיל עצמו בעבודה ובזריזותה ותגבר בו אהבה אל בוראו והחמדה אליו, הנה כח ההרגל הזה ירחיק אותו מענייני החומר, וידבק דעתו אל השלימות הנפשי, עד שסוף סוף יוכל להגיע אל הנקון השלם, שיבר יכבה אש התאותה הגופנית מלבו, בהתגבר בו החמדה האלהית, ואו תשאר ראייתו זכה ובראה כמו שכבתה למעלה, שלא יפתח ולא ישיגו חסק חומריותו ויינקה במעשו מכל וכל.

וננה על מדרה זו היה דוד שמח בעצמו ואומר (תהלים כו &) ארץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה¹¹, כי באמת רך מי שנתקה לגמרי מכל נדנוד חטא ועון, הוא הרואי

- מאיר המסילה -

⁹ עי' לעיל הערא Error! Bookmark not defined. בשם השעה"ק.

¹⁰ עי' אבות ד א: בן זoma אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל תלמידי השכלתי כי עדותיך שיחה לי. איזהו גבר, הכבש את יצרו, שנאמר (משל טז), טובarker אפיקים מגבור ומשל ברוחו מלבד עיר וכו'. ועי' תיקון ז סז ע"א: וגבורה תמן סמא"ל דאייהו יצר הרע וכל מאן דיתגבר על יצירה כאלו הוות מתגבר גבורה על סמא"ל בדיןא לגבינו ובגין דיא אמרו מארי מתניתין איזהו גבר הכבש את יצרו מאי הכבש כמה דעת אמר (בראשית א כח) וכבושא¹⁰ דיהא כבושא תחות ידי ככלבא דאייהו כבוש וקשרו תחות ידי דבר נש¹⁰.

תרגומים: וגבורה, שם סמא"ל שהוא יצר הרע, וכל מי שיתגבר על יצרו, כאלו היה מתגבר בגבורה על סמא"ל בדין לגבינו. וכן אמרו בעלי המשנה (אבות פ"ד מ"א) "אייזהו גבר הכבש את יצרו". מה זה הכבש, כמו שנאמר "וכבושא" שתהיה כבושא תחת ידו, ככלב שהוא כבוש וקשרו תחת ידי האדם.

¹¹ עי' זהר ח"א קפ"ד ע"ב: רבינו שמעון פתח ואמר (תהלים כו) ארץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך יה"ה האי קרא אוקמו¹¹ אבל תא חז"י רוזא דמלחה הכא דהא לית לך בר נש בעלמא דלא טעים טעמא דמותא¹¹ בליליא ורוח מסבא שריא על ההוא וגפא מאי טעמא בגין דנסמאתא קדישא אסתלקת מניה¹¹ דבר נש ונפקת מניה¹¹ ועל דנסמאתא קדישא נפקת¹¹ ואסתלקת מניה שריא ורוחא מסבא על ההוא גופא ואסתאב וכד נשמתא אתהדרת ל גופא אתהבר ההוא זזהמא¹¹

תרגומים: רבינו שמעון פתח ואמר, "ארץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה". הפסוק הזה בארכונו. אבל בא וראה כאן את סוד הדבר, שהרי אין לך אדם בעולם שאינו טועם את טעם המות בלילה, ורוח הטומאה שורה על אותו הגוף. למה, משום שהנשמה הקדושה מסתלקת מן האדם

מミלת ישרים

לראות את פני המלך ה', כי זולת זה אין לו אלא לבוש ולהבלם מלפניו, ובما אמר עזרא הספר (עזרא ט ו) אלהי בושתי ונכלהתי להרים אלהי פני אלקיך.

והנה ודאי כי מלאכה רבה היא לאדם להניע אל שלימות המדה הזאת, כי העבירות הניכרות ידועות כלות הם להשמר מהם כיון שرعاתם גלויה, אך הדקורק הזה המctrיך לנקיות הוא הקשה יותר, כי הוראת ההיתר מכסה על החטא ובמו שבתבי. והוא בעניין מה שאמרו זכרונם ברכה (ע"ז יח ע' &) עבירות שאדם דש בעקביו סובבות אותו בשעת הדין, ועל דרך זה אמרו זכרונם לברכה (בבא בתרא קפה ע' &) רובם בגול ומיועטם בעריות וכולם באבק לשון הרע, כי מפני רוב דקתו כל בני אדם נכשלים בו במה שאין מכיריהם אותו.

ואמרו זכרונם לברכה (aic"ר ה"ק) אותן ל) שודד היה נזהר ומנקה עצמו נקיון גמור מכל אלה, ועל בן היה חולך למלחמה בבטחון חוק והיה שואל (תהלים יח לח) ארדוף אויבי ואשינם ולא אשוב עד כלותם, מה שלא שאלו יהושפט אסא וחוקיה, לפי שלא היו מנוקים כל כך. והוא מה שאמר הוא עצמו בתוך דבריו (שם בא) יגמלני ה' בצדקי כבוד ידי ישיב לי, ואמר עוד (שם בח) וישב ה' לי בצדקי כבוד ידי לנדר עניינו, והוא הבור והנקיון הזה שזכרנו. ואו חור ואמר (שם ל) כי בך ארוץ גדור וגוי ארדוף אויבי ואשינם, והוא עצמו אמר עוד (שם כד &) מי יעלה בהר ה'ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב.

ואמנם ודאי שה마다 הזאת קשה, כיطبع האדם חלש ולבו נפתח על נקלת, ומתר לעצמו הדברים שיוכל למצאה בהם כדי התפעלה. ובודאי שמי שהניע לזאת המדה כבר הניע למדרינה גדולה, כי בפניהם מלחמה חזקה עמדו וניצחה. ונבוא עתה לבאר פרטיה המדה הזאת.

פרק יא – בפרטיה ממדת הנקיות

פרטיה ממדת הנקיות רבים הם מאד, והם [בכל] הפרטים שבעל השם"ה מצוות לא תעשה, כי אמם עניין המדה כבר אמרתי שהוא נקי מכל ענפי העבירות, ואולם אף על פי שבכל העבירות משתדרל היצר הרע להחטיא את האדם, כבר יש מהם שהטהבע מהمدنן יותר, ובזה מראה לו יותר היתרים, אשר על בן יctrיך בהן יותר חיזוק לנצח את יצרו ולהנקות מן החטא. וכן אמרו ז"ל (חגינה יא ע"ב) גול ועריות נפשו של אדם מהמדתן ומתרואה להן.

והנה אנחנו רואים שאף על פי שלא רוב בני האדם גנבים בגלויהם, דהיינו שישלחו יד ממשן חביריהם לקחת ולשות בכליהם, אף על פי כן רובם טועמים טעם נזיבה במשאמם ומתניהם, ומה שיזרו היתר לעצם להשתכר איש בהפסידו של חבירו, ויאמרו להרוויח שאני. ואולם לאוים הרבה נאמרו בגול, לא תעשוק (&), לא תנול (&), לא תגנבו (&), ולא תבחשו (&), ולא תשקרו איש בעמיתו (&), לא תונו איש את אחיו (&), לא תישג גבול רעך (&). הן כל אלה הילוקי דיןיהם שבגול כוללים מעשים רבים מן המעשים הנעים בכלל המשא והמתן המדייני, ובכולם איסורים רבים, כי לא המעשה הניכר ומפורסם בעושק ובגול הוא לבדו האסור, אלא כל שסוף סוף יגיע אליו ויגרום אותו כבר הוא בכלל האיסור. ועל עניין זה אמרו ז"ל (סנהדרין פא ע"א) ואת אשת רעהו לא טימא (יחזקאל יח &) שלא ירד לאומנות חבריו. ובבר היה רב היודה אוסר להנוני שלא יחלק

ויצאת ממנו, ועל שהנשמה הקדושה יוצאת ומסתלקת ממנו, שורה רוח של טומאה על אותו הגוף וננטמא. כשהנשמה חוזרת לגוף, עוברת אותה הזזהמא.

מסילת ישרים

כליות ואנוים לתיינוקות להרגילן שיבואו אצלו, ולא התיירו חכמים אלא מפני שם חבריו יכול לעשות כן (בבא מציעא ס ע' &).

ואמרו זיל (בבא בתרא פח ע' &) קשה גזל הדיות מוגל גבוח שהקדם חטא למעילה וכו'. וכבר פטרו את הפעלים העושים אצל בעל הבית מברכת המוציא וمبرכות אחרונות דברכת המזון, ואפילו בקריאת שמע לא חייבם לבטל מלאתן אלא בפרשה ראשונה בלבד (ברכות טו ע' &), קל וחומר בן בנו של כל וחומר לדברי הרשות, שככל שביר יום אסור בהן שלא לבטל מלאתן של בעל הבית. ואם עבר הרי זה גולן.

הנה אבא חלקיה, אפילו שלום לא השיב לתלמידי חכמים שנתנו לו שלום שלא ליבטל מלאת רעהו (תענית בג ע' &). ויעקב אבינו עליו השלום מבאר בפיו ואומר בראשית לא ע' &) הייתה ביום האלני חורב וקרח בלילה ותדר שנתי מעני, מה יענו איפוא העוסקים בהנאותיהם בשעת מלאכה ובטלים ממנה, או כי יעסקו בחפצייהם איש לבצעו.

כללו של דבר, השבור אצל חבריו לאיזה מלאכה שתהיה, הנה כל שעותיו מכורות הן לו ליוםו, כעניין שאמרו זיל (ב"מ נו ע' &) שכירות מכירה ליוםיה, וכל מה שיקח מהן להנאת עצמו באיזה אופן שהיה אלא גול גמור. ואם לא מחלו אינו מחול, שכבר אמרו רבותינו זיל (יומא פו ע' &) עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מבפר עד שירצת את חברו.

ולא עוד אלא שאפילו אם עשה מצווה בזמן מלאכתו, לא לצורך תהسب לו אלא עבירה היא בידיו, שאין עבירה מצויה. וקרא בתיב (ישעה סא &) שונא גול בעולה, ובעניין זה אמרו זיל (בבא קמא צד ע' &) הרי שנול סאה חטים וטחנה ואפאה וمبرך אין זה מברך אלא מנאיין דכתיב (תהלים י' &) ובוצע ברך נאיין, ועל כיוצא בזה נאמר (ויקרא ר' ב' &) אוילו לזה שנעשה סניגورو קטיגورو, וכמאמרים זיל (ירושלמי סוכה פ' ג' ח' &) בעין לולב הנגול. והדין נותן, כי הרי גול חפץ גול, גול ומין גול, מה גול את החפץ ועשה בו מצווה נעשה סניגورو קטיגورو, אף גול את הזמן ועשה בו מצווה נעשה סניגورو קטיגورو, ואין הקדוש ברוך הוא חפץ אלא באמונה. וכן הוא אומר (תהלים לא' &) אמוניים נוצר ה', ואומר (ישעה כ' &) פתחו שעריהם ויבואו גוי צדיק שומר אמונים, ואומר (תהלים קא' &) עני בנאמני ארץ לשבת עmedi, ואומר (ירמיה ה' &) ענייך הלא לאמונה.

ואף איוב העיד על עצמו ואמר (איוב לא ז) אם תטה אשורי מני הדרך ואחר עני הילך לבי ובכפי דבק מאום. והבט יוofi המשל הזה, כי דימה הנול הבלתי נגלה בדבר המתדבק ביד האדם, שאף על פי שאין האדם הולך לכתילה לטול אותו ונשאר דבק מאליו, סוף סוף בידו הוא. בן הדבר הות, שאף שלא יהיה האדם הולך ונגול ממש, קשה הוא שייחיו ידיו ריקניות ממנו לממרי.

אמנם באמת כל זה נמשך ממה שתחת הiot הלב מושל בעינים, שלא ניתן להיות נעים להם את של אחרים העינים מושכים את הלב לבקש היתרים על מה שנראה להם יפה ונחמה, על בן אמר איוב שהוא לא בן עשה, ולא הילך לבו אחר עניין, על בן לא דבק בכפיו מאום.

ראה נא בעין ההונאה כמה נקל הוא לאדם להתחפות וליכשל, כאשר לבורה ראה לו שראוי הוא להשתדל לפות סחורתו בעיני האנשים ולהשתכר בгинע בפיו, לדבר על לב הקונה למען יתרצה לו. ויאמרו על כל זה, יש זרוי ונשבר (פסחים ג' ע' ב), ייד חרוצים תעשיר (משלוי י' ד). אמן אם לא ידקק וישקול מעשו הרבה, הנה תחת חטה יצא חוח (איוב לא מ), כי יעבור בעון ההונאה אשר הוחרנו עליו (ויקרא כה' &) ולא תונו איש עמיתו, ואמרו זיל (חולין צד ע' &) אפילו לרמות את גינוי אסור וקרא בתיב (צפניה ג' &)

מミלת ישרים

שארית ישראל לא יעשו עליה ולא ידברו כוב ולא ימעא בפיים לשון תרמיה. וכן אמרו (בבא מציעא ס ע' &) אין מפרכין את הכלים הישנים שיראו כחדשים, אין מערבים פירות בפירות, אפילו חדים בחדים, אפילו סאה בדינר, ואפילו יפה דינר וטניסית לא יערב וימכרם סאה בדינר, כל עושה אלה כל עושה על (דברים כה &). וקרו חמשה שמות על שניוי משוקץ (מתועב) חרם תועבה.

עוד אמרו זיל (בבא קמא קיט ע' &) כל הנול את חבירו אפילו שוה פרוטה באילו נוטל נפשו ממנו. הרי לך חומר העון הזה אפילו בשיעור מועט. ואמרו עוד (תענית ז ע' &) אין הנשים נצרים אלא בעון גול. ועוד אמרו (ויקרא רבה לג &) קופה מלאה עונות מי מקטרג בראש כולם גול. ודור המבול לא נחתם גור דין אלא על הגול (סנהדרין קח ע' &). ואם תאמר בלבבך, איך אפשר לנו שלא להשתדל במשאננו ובמתנתנו לרשות את חבירנו על המקח ועל שוויו. חילוק גדויל יש בדבר, כי כל מה שהוא להראות את הקונים אמיתת טוב החפש ויפויו, הנה ההשתדרות ההוא טוב וישראל. אך מה שהוא לכוסות מומי החפשו, איןו אלא אונאה ואסורה, וזה כלל גדויל באמנות המשא והמתן, לא אומר מעניין המדות, שהרי בפירוש כתוב בהם, תועבת זה אליהיך כל עשה אלה (&). ואמרו זיל (בבא בתרא פח ע' &) קשה עונשן של מדות מעונשן של עריות וכו', ואמרו (שם) הסיטון מקנה מדותיו אחת לששים יום, ובכל כך למה, כדי שלא יחסרו כלל דעת ולא יונש. כל שכן עון הריבית שנגדל הוא ככופר באלקוי ישראל חס וחלילה (ב"מ עא ע' &) ואמרו זיל (שםויר לא &) על הפסוק בנשך נתן ותרבית לך היה (יחזקאל יח &), שאיןו היה לתחית המתים, כי הוא ואבק שלו משוקץ ומהועב בעני ה'. ואני רואה צורך להאריך בזה שברbam אימתו מומתלה על כל איש ישראל.

אמנם כללו של דבר, כמו שhammadת הממון רביה, בן מכשולותיו רבים. וכדי שייהי האדם נקי מהם באמת עין גדויל ודקדוק רב צריך לו. ואם נקה ממנו, ידע שהגניע כבר למדרינה גדולה, כי רבים יתחסדו בענפים רבים מענפי החסידות. ובענין שנות הבצע, לא יכול להגניע אל מוחוז השלים, הוא מה שאמר צופר הנעמי לאיוב (איוב יא &) אם אין בידך הרחיקתו ואל השכן באחליך עלה, כי אז תשא פניך ממומים והיית מוצק ולא תירא. והנה דברתיך עד הנה מפרט מזויה אחת מן המצוות, וכפרטי הלווקים אלה ואדי שנמצאים בכל מצווה ומצויה. אמן אני מזכיר אלא אותן שרגnilים רוב בני האדם להכשל בהם.

ונדרב עתה מן העניות שנם הם מן החמורים, והם שניים במדרינה אל הנול כמאמר זיל וזו לשונם (ב"ב קפסה ע' &) רובם בגול ומיועטם בעניות. והנה מי שירצה להנקות למורי מזה החטא, גם לו תצטרך מלאכה לא מועטה, כי אין בכלל האסור גוף של מעשה בלבד, אלא כל הקروب אליו. ומקרא מלא הוא (ויקרא יח &) לא תקרבו לגולות ערוה, ואמרו זיל (שר פט"ז סי' &) אמר הקדוש ברוך הוא אל תאמר הוואיל ואסורה לי להשתמש באשה הריני תופשה ואין לי עון, הריני מגפה ואין לי עון, או שאין נושקה ואין לי עון, אמר הקדוש ברוך הוא בשם שם נדר נזיר שלא לשותה יין, אסור לאכול ענבים לחיים ויבשים ומשרת ענבים וכל היוצא מנגן הין, אף אשה שאינה שלך, אסור לנגע בה כל עיקר, וכל מי שנונע באשה שאינה שלו מביא מיתה לעצמו וכו'.

והבט מה נפלאו דברי המאמר הזה, כי המשיל את האיסור הזה לנזיר, אשר אף על פי שעיקר האסור אין אלא שתיתת יין, הנה אסורה לו תורה כל מה שיש לו شيء עם הין, והיה זה לימוד שלימדה תורה לחכמים, איך יעשו הם הסיג לתורה במשמרת שנמסר בידם לעשות למשמרת, כי ילמדו מן הנזיר לאיסור בעבר העיקר גם כל דדמי לה. ונמצא

מミלת ישרים

שעשתה התורה במצוותה זאת של נזיר, מה שמסורה לחכמים שייעשו בשאר כל המצוות, למען דעת שזה רצונו של מקום. ובשאoser לנו אחד מן האסורים, ילמד סתום מן המפורש, לאסור כל הקרוב לו. ועל זה הדרך אסרו בענין זה של העירiot כל מה שהוא ממיןו של הוננות או הקרוב אליו, יהיה באיזה חוש שיחיה, דהיינו בין במעשהתו בין בראייה בין בדברו בין בשמיעה ואפילו במחשבתך.

ועתה אביא לך ראיות על כל אלה מדבריהם ז"ל. במעשה, דהיינו הנגיעה או החבק וכיוצא, כבר נתבאר לעמלה במאמר שזכרנו ואין צורך להאריך בראייה, אמרו ז"ל (ברכות יח ע"ו) יד ליד לא נקחה רע, כל המרצה מעות מידו לידה כדי להסתכל בה לא נקחה מדינה של נינהם. ואמרו עוד (שבת ס"ד ע"ו) מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה, מפני שענו עיניהם מן העורה וכו'. אמר רב ששת, מפני מה מנה הכתוב תכשיטין שבוחין עם תכשיטין שבפניהם לומר לך שכל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף (ברכות כד ע"ו). ואמרו עוד ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג &) שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו היא פנואה באשת איש ואפילו היא מכוערת (ע"ז ב ע"ו).

בענין הדבר עם האשה בהדייא שניינו (אבות פ"א מ"ו) כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובסמיעה אמרו (ברכות כד ע"ו) קול באשה ערוה. עוד בענין זנות הפה והאוון, דהיינו הדיבור בדברי הוננות או השמיעה לדברים האלה, כבר צוחו ככרוכיא ואמרו (ירושלמי תרומות פ"א ה"ו) ולא יראה בך ערות דבר (דברים כג &) ערות דיבור זה ניבול פה. ואמרו (שבת לג ע"ו) בעון נבלות פה צרות מתחדשות, ובחורי שנונאים של ישראל מותים. ואמרו עוד (שם) כל המנבל פיו עמוקים לו נינהם. ואמרו עוד (שם) הכל יודעים כליה למה נכנסת לחופה, אלא כל המנבל פיו כו', אפילו שיחה קליה שבין שבעים שנה לטובה הופכים לו לרעה. ואמרו עוד (חנינה ה ע"ו) אפילו שיחה קליה שבין איש לאשתו מגידים לו לאדם בשעת הדין. ובענין השמיעה הרעה הזאת גם בן אמרו (שבת לג ע"ו) אף השומע ושותק, שנאמר (משלי כב &) זעום ה' יפול שם הרי לך שכל החושים צרייכים להיות נקיים מן הוננות ומעניןינו.

ואם להחשך אדם לומר שם שאמרו על נבול פה איינו אלא כדי לאיים ולהרחק אדם מן העבירה, ובמי שדרמו רותח הדברים אמרו, שmedi דברו בא לידי תאוה. אבל מי שאמרו דרך שחוק בעלמא לאו מילתא הוא, ואין להوش עליון. אף אתה אמר לו, עד כאן דברי יציר הרע, כי מקרה מלא שהביואה זיל לראיתם (ישעיה ט טז) על בן על בחורי לא ישmach ה' וגוי כי כלו חנף ומרע וכל פה דבר נבלה¹². הנה לא הוכיר הכתוב הזה לא עבודה זרה ולא גלוי ערויות ולא שפיכות דמים, אלא חנופה ולשון הרע וניבול פה, כולם מהטהת הפה בדיבור, ועליהם יצא האגרה על בחורי לא ישmach ה' ואת יתומי ואת אלמנתו לא יرحم.

אלא האמת הוא בדברי רבותינו זכרונם לברכה, שנובל פה הוא ערותו של הדיבור ממש, ומשם זנות הוא שנאסר בכל שאר ענייני הוננות, חוץ מגופו של מעשה, שאף על פי שאין בהם כרת או מיתת בית דין, אסורים הם איסור עצמן, מלבד היותם גם בן נורמים ומביאים אל האיסור הראשי עצמו. ובענין הנזיר שזכרנו במדרש שהבאנו לעמלה.

- מאיר המסייע -

¹² ז"ל בשלימות: על כן על בחורי לא ישmach ה' ואת יתמי ואת אלמנתו לא יرحم כי כלו חנף ומרע וכל פה דבר נבלה בכל זאת לא שב אף ועוד ידו נטויה.

מミלת ישרים

בענין המחשבה כבר אמרו בთחלת הבריתא שלנו (ע"ז ב ע"ב) ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרר אדם ביום וכוכ' ¹³. ואמרו עוד (יומא כט &) הרהור עברה קשים מעבירה. ומקרה מלא הוא (משל' טו &) תועבת ה' מחשבות רע. והנה דברנו משני גופי עבירות חמורות שבמי אדם קרוביים ליכשל בעונפיהם, מפני רובם של העונפים, ורוב נתית לבו של אדם בתאותו אליהם.

והמדרינה השלישית אחר הנול והעריות לענין החמדה, הנה הוא איסור המאכלות, בין בענין הטריות עצם, בין בענין תערובותיהן, בין בענין בשך בחלב או חלב ודם, וענין בישולי גוים, וענין געולי גוים, אין נסכם וסתם ינעם. כל אלה הנקיות בהם ציריך דקדוק גדול, וציריך חיזוק, כי יש תאوت הלב המתאהה במאכלים הטובים, וחסרון היכים באיסורי התערובות וביצוא בוזה. ופרטיהם רבים ככל דיניהם הידועים והמבוארים בספר הפסקים. והמקיל בהם שאמרו להחמיר, איןו אלא משחית לנפשו. וכך אמרו (בספרא שמיני &) לא תטמאו בהם ונטמאתם בהם (ויקרא יא &) אם מטמאים אתם בהם, סופכם לטמא בהם. והיינו כי המאכלות האסורהות מכניות טומאה בלבו ובנפשו של אדם, עד שקדושתו של המקום ברוך הוא מסתלקת ומתפרקת ממנו. והוא מה שאמרו בש"ס גם בן (יומא לט &) ונטמאתם בהם, אל תיקרי ונטמאתם אלא ונטמאתם, שהעבירה מטממת לבו של אדם, כי מסלחת ממנה הדעה האמיתית ורוח השכל שהקדוש ברוך הוא נותן לחסידים, כמו שאמר הכתוב (משל' ב &) כי ה' יתן חכמה. והנה הוא נשאר בהמי וחומריו משוקע בנשות העולם הזה, והמאכלות האסורהות יתרוות בזה על כל האיסורים, כיון שהם נבננים בגוףו של האדם ממש, ונעים בשער מבשרו.

וכדי להודיענו שלא בהמות הטמאות או השקצים בלבד הם הטמאים, אלא גם הטריות שבמין הבהיר עצמו הם בכלל טומאה, אמר הכתוב (ויקרא יא &) להבדיל בין הטמא ובין הטהור. ובא הפירוש לרבותינו ז"ל (תורתכהנים &) אין ציריך לומר בין חמור לפורה, למה נאמר בין הטמא ובין הטהור, בין טמאה לך ובין טהור לך, בין נשחת רובו של קנה לנשחת חציו. ובמה בין רובו לחציו, מלא השערה, עד כאן לשונם. ואמרו לשון זה בסיסם מאמרם וכמה בין רובו וכי' להראות כמה נפלא כה המצווה שחוט השערה מבידיל בין טומאה לטהרה ממש.

והנה מי שיש לו מוח בקדקו, יחשוב איסורי המאכל במאכלים הארץים או כמאכל שנתערב בו איזה דבר ארסי. כי הנה אם דבר זה יארע, היkil אדם על עצמו לאכול ממנו, אם ישאר לו בו איזה בית מיחוש, ואפילו חששא קטנה ודאי שלא יקל, ואם יכול לא יהיה נחشب אלא לשוטה גמורה. אף איסור המאכל, כבר בארנו שהוא ארם ממש ללוב ולנפש, אם בן מי איפוא יהיה חמיקל במקום חששא של איסור, אם בעל שכל הוא. ועל דבר זה נאמר (משל' כג &) ושמת סכין בלועיך אם בעל نفس אתה.

ונדרבר עתה על החטאיהם (המצויים) [הנולדים מהברת בני האדם וקיובים, כגון הונאת דברים, הלבנת הפנים, הכשלת העור בעצה, רכילות, שנאה, ונקיימה, שבויות דבר שקר, וחילול השם. כי מי יאמר נקיותיהם טהרתי מasmaה בהם, כי עונפיהם רבים ודקים עד מאד, אשר ההוher בהם טרח גדול.

- מאיר המסילה -

¹³ זה המשך לשונו: ויבוא לידי טומאה בלילה מכאן אמר רב פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות וכו'.

מミלת ישרים

הונאת הדברים, בכללה הוא לדבר בפני חברו בלבד שיבוש ממנו, כל שכן האמרה בפני רבים, דבר שיבוש בו. או לעשות לו מעשה שנורו לшибוש. והוא מה שאמרו בפרק הזהב (ב"מ נח ע' &) אם היה בעל תשובה לא יאמר לו זכר מעשיך הראשונים וכו', אם היו חלאים באים לעליו לא יאמר לו בדרך שאמרו חבריו לאיוב (איוב ד' ו' זכר נא מי הוא נקי אבד וגנו). אם היו חקרים מבקשים הימנו תבואה, לא יאמר להם לכט' אצל פלוני שהוא מוכר תבואה, וידעו בו שלא מכיר תבואה מימייו. וכבר אמרו זיל' (שם &) גדול אונאת דברים מאונאת ממון וכו'. וכל שכן אם הוא ברבים, שבחדיא שנינו (אבות פ"ג מ' &) המלbin פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. ואמר רבי הסדא (ב"מ נט' &) כל השערים ננעלו חוץ משערינו אונאה. ואמר רבי אלעזר הכל הקדוש ברוך הוא נפרע על ידי שליח חוץ מאונאה. ואמרו שלשה אין הפגוד נגע בפניהם, ואחד מהם אונאה. ואפילו לדבר מצוה, אמר הכתוב (ויקרא יט' &) הוכח תוכיה את עמיתך, ואמרו זיל' (ערכין טז' &) יכול אף אילו פניו משתנות, תלמוד לעליו לומר, ולא תשא עליו חטא. מכל אלה המאמרים תראה עד היכן מתפסטים ענפי האזהרה הזאת וכמה עונשה קשה.

בעניין נתינה העצה שנינו בתורת בהנים (ויקרא יט' &) ולפני עור לא תתן מכשול, לפניו סומה בדבר. אמר לך בת פלוני מהי לבונה, אל תאמר לוبشرה, והוא אינה אלא פסולה. היה נוטל ממק' עצה, אל תתן לו עצה שאין להognת לו וכו'. ואל תאמר לו מבור שדר' וקח לך חמוץ, אתה עוקף עליו ונוטלה ממון. שמא תאמר עצה יפה אני נתן לך, הדבר מסור ללב, שנאמר ויראת מלךיך. נמצאו למדים שבין בדבר שיכול להיות נוגע בו, ובין בדבר שאינו נוגע בו כלל, חייב אדם להעמיד את הבא להתייעץ בו על האמתה זו והברור.

وترאה שעמדה תורה על סוף דעתם של רמאם, דלאו בשופטני עסקין, שייעצו עצה שرعاה מפורסמת ונגלית, אלא בחכמים להרע, אשר יתנו עצה לחבריהם, שלפי הנגלה בה, יש בה מן הריווח אל חבריו באמת. אך סוף העניין אינו לטובתו של חבריו, כי אם לרעתו ולהנתנו של המיעץ. על בן אמרו, שמא עצה יפה וכו', והרי הדבר מסור ללב וכו'. וכמה נכשלים בני האדם באלה החטאים יום יום, בהיותם קרואים וחולכים לתוקף חממדת הבצע. וכבר התבאר גדל עונשם בכחוב (דברים כ' &) ארור משגה עור בדרך.

אך זאת היא חובת האדם הישר, כאשר יבא איש להתייעץ בו, ייעצחו העצה שהיה הוא נוטל לעצמו ממש, מבלי שישקיף בה אלא לטובתו של המתיעץ, לא לשום תכליות אחר, קרוב או רחוק שיהיה. ואם יארע שיראה הוא היוק לעצמו בעצה החיה, אם יכול להובייה אותה על פניו של המתיעץ, יוכיחו. ואם לאו, יסתלק מן הדבר, ולא ייעצחו. אך על כל פנים, אל ייעצחו עצה שתכלייתה דבר זולת טובתו של המתיעץ, אם לא שכונת המתיעץ לרעה, שאז ודאי מצוה לרמותו. וכבר נאמר (תהלים יח' &) ועם עקש תחתפל, וחושי הארבי יוכיה.

הרביות ולשון הרע, כבר חומרו נודע ונודל ענפיו, כי רבו מאה, עד שכבר גרו אמר חכמים זיל' במאמר שזכר הזכרתי (ב"ב קסה ע' &) "וכולים באבק לשון הרע". ואמרו (ערכין טו' &) היכי דמי אבק לשון הרע, בנון דאמר היכא משתחח נורא אלא בי פלניא, או שיספר טובתו לפני שונאיו, וכל ביזnia בזה. אף על פי שנראים דברים קליים ורחוקים מן הרביות, הנה באמת מאבק שלו, הם כוללו של דבר, הרבה דרכים ליצר. אבל כל דבר שיכול להעיל ממנה נוק או בזין לחברו, בין לפני בין שלא לפני, הרי זה בכלל לשון הרע, השנאוי ומתוועב לפני המקום, שאמרו עליו (שם &) כל המספר לשון הרע כאילו קופר בעיקר, וקרא כתיב (תהלים קא' &) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית.

מミלת ישרים

גם השנאה והנקימה קשה מאד לשימלט ממנה לב הותל אשר לבני האדם, כי האדם מרגישי מאד בעלבונויות, ומצטרע צער גדול, והנקימה לו מתחקה מדברש, כי היא מנוחתו לבדה. על כן לשיחיה בכחו לעזוב מה שטבעו מכיריה אותו, ויעבור על מדותינו, ולא ישנא מי שהעיר בו השנאה, ולא יקום ממנה בחודמן לו שיוכל להנקם, ולא יותר לו, אלא את הכל ישכח ויסיר מלבו באילו לא היה, חוק ואמין הוא. והוא קל רק למלאכי השרת, שאין ביניהם המדות הללו, לא אל שוכני בתיהם חומר, אשר ברuper יסודם. אמן נורת מלך היא. והמקראות גלוים בארכיטקטורה אינן צריכים פירוש, לא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא יט &), לא תקומו ולא תטור את בני עמק (שם &). וענין הנקימה והנטירה ידוע, דהיינו נקימה לימנע מהטיב למי שלא רצה להטיב לו, או שהרע לו כבר. ונטירה להזכיר בעת שהוא מטיב למי שהרע לו, איזה זכרון מן הרעה שעשה לו.

ולפי שהיצור הולך ומתרחית את הלב, וمبקש תמיד להניח לפחות איזה רושם או איזה זכרון מן הדבר, ואם לא יוכל להשאיר זכרון גדול, ישתדל להשאיר זכרון מועט. יאמר דרך משל לאדם, אם תרצה ליתן לאיש זהה את אשר לא רצה הוא לחתת לך בשנצרכת, לפחות לא תנתנו בסבר פניםיפות. או אם איןך רוצה להרע לו, לפחות לא תטיב לו טוביה נדולה, ולא תסייעו סיווע גדול. או אם תרצה גם לסייע הרבה, לפחות לא תעשוו בפנוי, או לא תשוב להתחבר עמו ולהיות לו לרייע. אם מחלת לו, שלא תראה לו לאובי, די בזה. ואם גם להתחבר עמו תרצה, אך לא תראה לו כל כך חיבה נדולה כבראשונה, וכן כל ביצוא בזה, מימי החריצות שביציר, מה שהוא משתדל לפחות את לבות בני האדם. על כן באה תורה ובלה כל שהבל נבל לו (ויקרא יט &) ואהבת לרעך כמוך בליך שום הפרש כמוך, בליך חילוקים, בליך תחבולות ומזימות, כמוך ממש. אולם השבועות, אף על פי שמן הסתם, כל שאינו מן החדיות, נשמר מהוציא שם שמיים מפני לבטלה. כל שכן בשבועה. יש עוד איזה ענפים קטנים, שאף על פי שאינם מן החמורים יותר על כל פנים, ראוי למי שרוצה להיות נקי לישמר מהם. והוא מה שאמרו (שבועות לו &) אמר רב כי אלעזר לאו שבועה והן שבועה. אמר רבא והוא אמר לאו תרי זמני, והוא אמר חוץ חוץ תרי זמני. וכן אמרו (בבא מציעא מט &) והין צדק, שהיה לאו שלך צדק, והן שלך צדק.

והנה דבר השקר גם הוא חולי רע נתקשט מאד בבני האדם. ואולם מדריגות מדריגות יש בו. יש בני אדם שאומנותם ממש הוא השקרנות, הם הולכים ובודים מלבים כובים גמורים למען הרבות שיחיה בין הבריות, או להחשב מן החכמים ויודעי דברים הרבה. ועליהם נאמר (משל יב &) תועבת ה' שפת שקר, ואומר (ישעיה נט &) שפתותיכם דברו שקר לשונכם עליה תהגה. וכבר גרו (דינן) חכמים זיל (סוטה מב &) ארבע כתות אין מקבלות פני השכינה ואחת מהם בת שקרנים.

ויש אחרים קרובים להם במדרגה, אף על פי שאינם כמוניים ממש, והם המכובדים בספריהם ודבריהם. והיינו שאין אמנותם בכך, ללבת ולבדות ספריהם ומעשים אשר לא נבראו ולא יהיו, אבל בבואם לספר דבר מה, יערבו בהם מן השקרים, כמו שיעללה על רוחם. ויתרגלו בזה עד ששב להם כמו טבע. והם הם הבודאים אשר אי אפשר להאמין לדבריהם, ובמאמר זיל (סנהדרין פט &) כך הוא עונשו של בדי, שאיפילו אומר אמת אין שומעין לו, שכבר הטביעו בהם הרעה הזאת שלא יוכלו לצאתם דבריהם נקיים מן הcov מותוק פיהם, הוא מה שהנביא מצטרע ואומר (ירמיה ט &) למדו לשונם דבר שקר העווה נלאו.

ויש עוד אחרים שחילאים כל מחולוי הראשונים, והם אותם שאינם קבועים כל כך בשקר, אלא שלא יהושו להתרחק ממנה, ואם יידמן להם יאמורו. ופעמים רבות יאמורו

מגילת ישרים

דרך שחוק או ביווץ בזה **בלא** כוונה רעה. ואמנם החכם הודיענו, שככל זה הוא היפך רצון הבורא ברוך הוא. ומדת חסידיו הוא מה שבתו (משל' יג &) דבר שקר ישנא צדיק. והוא מה שבאה עליו האזהרה (שמות כב &) מדבר שקר תרחק. ותראה שלא אמר משקר תשمر, אלא מדבר שקר תרחק, להעיר אותנו על ההרחק הנ دول והבריחה הרבה שצריך לברוח מוה. וכבר נאמר (צפניה ג &) שארית ישראל לא יעשן עולה ולא ידברו כוב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית.

וחכמים זכרונם לברכה אמרו (שבת נה &) חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת. ובודאי שם האמת הוא מה שבחר בו הקדוש ברוך הוא לקחתו לחותם לו, כמה יהיה הפכו מתוועב לפניו. והזהיר הקדוש ברוך הוא על האמת אזהרה רבה ואמר (זבריה ח &) דברו אמת איש את רעהו, ואמר (ישעיה טז &) והוכן בחסף כסא וישב עליו באמת. ואמר (שם סג &) וי Amar אך עמי מה בנים לא ישקרו, הא למדת שוה תלוי בזה. ואמר (זבריה ח) ונקראה ירושלים עיר האמת, להגדיל חשיבותה. וכבר אמרו ז"ל (מכות כד &) ודובר אמת בלבבו, בנון רב ספרא וכו¹⁴, להודיע עד היכן חובה האמת מגעת. וכבר אסרו לתלמיד חכם לשנות בדברו חווין משלשה דברים¹⁵, אחד מן העמודים שהעולם עומד עליו הוא האמת¹⁶. אם בן מי שדור שקר באלו נוטל יסודו של עולם. וההפק מוה, מי שהזיר באמות, כאילו מקיים יסודו של עולם, וכבר ספרו חכמים ז"ל (סנהדרין צז &) מאותו המקום שהיו והירום באמת שלא היה מלאך המות שולט שם, ולפי שאשתו של רבי פלוני שנינה בדרביה, אף על פי שהיא לבונה טובה, נירתה בהם מלאך המות, עד שגירשו משם בעבר זה וחזרו לשלותם, ואין צורך להאריך בדבר זהה שהשכל מהייבו והדעת מכיריהם.

ענפי חילול השם גם בן הם רבים ונגולים, כי הרבה צרייך האדם להיות חם על כבוד קונו, ובכל מה שיעשה צרייך שיסתכל ויתבונן מאה, שלא יצא שם מה שיוכל להיות חילול לכבוד שמים חם וחלילה. וכבר שניינו (&) אחד שונג אחד מזיד בחילול השם. ואמרו ז"ל (יומא פו &) היכי דמי חילול השם, אמר רב בנון אני דשקלנא בישרא ולא יהיבנא דמי לאלהר, ורבי יותנן אמר בנון אני דמסגנא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפליין. והענין שב אל אדם לפי מדريיגתו, ולפי מה שהוא נחשב בעני הדור, צרייך שת התבונן לבתי עשות דבר בלתי הגון לאיש כמותו, כי כפי רבות חשיבותו וחכמתו, בן ראוי שירבה זהירותו בדרביה העבודה ודקוקו בה.

ואם איןנו עושים כן, הרי שם שמים מתחלל בו חם וחלילה, כי כבוד התורה הוא שמי שמרבה הלימוד בה, הרבה כמו בן ביושר ובתיקון המדות. וכל מה שיחסר מוה, למי שמרבה בלימוד, נורם בוין ללימוד עצמו. וזה חם וחלילה חילול לשם יתרך, שננתן לנו את תורה הקדשה וצונו לעסוק בה להשיג על ידה שלימותנו.

והנה גם שמירת השבות וימים טובים רביה היא, כי המשפטים רבים, וכן אמרו (שבת יב &) הילכתא רבתא לשבתא. ואפיילו דברי השבות, אף על פי שמדרבי חכמים הם, עיקרים הם. וכן אמרו (חנינה טז &) לעולם אל תה שבות קללה בעניין, שהרי סמיכה שבות היא, ונחלקו בה גדוולי הדור¹⁷. ואולם פרטיו הדינים למלחמות מבואים הם אצל הפסוקים בספריהם, וכולם שווים להובתנו בהם, ולהירות המctrך. ומה שקשה על ההמון שמירתו, הוא השביטה מן העסק, ומדובר במושם ובמתנם, ואולם האיסור הזה מבואר

- מאיר המסילה -

¹⁴ ז"ל בשלימות:

¹⁵

¹⁶ אבות

¹⁷

ובאמת יש לשים לב שזה המחלוקת הראשונה שהיא בתורה שבעלפה.

מミלת ישרים

בדברי הנביא (ישעה נח &) וכברתו מעשות דרכיך ממצוֹחַפֵץ ודבר דבר (שבת קנ' &). והכל הוא, שבל מה שאסור בשבת לעשותו, אסור להשתדל בעבورو או להזיברו בפיו, וכן אסרו לעין בנכסיו לראות מה שצורך למהר (עירובין לח &), או לילך לפתח המדרינה ליצאת בלילה מהורה למרחק. ואסרו לומר דבר פלוני עשה למהר, או סחרה פלונית אקנה למהר (טור בשם ירושלמי &), וכן כל ביוצא בזה.

והנה עד הנה דברתי מן קצת המצאות, מה שאנו רואים שבני האדם נכשלים בהם על הרוב, ומאלת נלמד לכל שאר הלאוין, שאין לך איסור שאין לו ענפים ופרטים, מהם חמורים ומהם קלים,ומי שרצו להיות נקי, ציריך שייהינה נקי מכולם וטהור מכולם. וכבר אמרו ז"ל (שיר השירים רבבהו &) שניך בעדר הרחלים, מה רחל זו צנעה, לכך היו ישראל צנועים וכשרים במלחמה מדין. רב הונא בשם רב אחא, אמר שלא הקדים אחד מהם תפילין של ראש לתפילין של יד, שאליו הקדים אחד, לא היה משה משבחן, ולא היו יוצאים משם בשלום. וכן אמרו בירושלמי (&) המספר בין ישתחב לוייזר, עבירה היא בידו, וחורר עליה מעורכי המלחמה, הרי לך עד היכן ציריך להגיע הדקדוק והנקיות האמיתית במעשים.

הנה, כמו שצורך נקיות במעשים, כך ציריך נקיות במדות. ובמעט שישוּר קשה הוא הנקיות במדות, מהו שהוא במעשים. כי הטבע פועל במדות יותר ממה שהוא פועל במעשים, יعن המזוג והתכוונה, הם או מסיעים או מתנגדים נדולים להם, וכל מלחמה שהיא נגד נטיית הטבע, מלחמה חזקה היא. והוא מה שפרש במאמר ז"ל (אבות פ"ד &) איזהו גבור החובש את יצרו.

והנה המדות הן רבות, כי כפי כל הפעולות ששיכבים לאדם בעולם, כמו כן מדותיהן שאחריהן הוא נמשך בפעולותיו. אמנם, כמו שדברנו במצבות שהיה הצורך להנקות בהם יותר, דהיינו ממה שריגילותם בני האדם ליבשל. כן נדרב במדות הראשיות בארכיות עיון יותר, מפני ריגולותנו בהם. והם: הנאה הצעם, הקנאה והתאה, הן כל אלה מדות אשר רעות ניכרת ומפורסת, אין ציריך לה ראיות, כי הנה רעות עצמן ורעות בתולדותיהם, כי כוון חזק משורת השכל והחכמה, וכל אחת כדי לעצמה להביא את האדם אל עבירות חמורות.

על הנאה מקרה מלא מוזהיר ואומר (דברים ח &) ורם לבבך ושבחת את ה' אלקיך. על הצעם אמרו ז"ל (&) כל הכוועם יהיה בעיניך כאלו עובד עבודה זרה. על הקנאה והתאה שנינו בחידיא (אבות פ"ד &) הקנאה והתאה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם. אמנם העיון המצערך בהם, הוא להמלט מהם ומכל ענפיהם, כי כולם כאחד סורי הגפן נכריה.

ונתחיל לדבר בס ראשון ראיון: הנה בכלל עניין הנאה, הוא וזה שהאדם מחשיב עצמו בעצמו, ובלבבו ידמה כי לו נאה תלהה. ואכן זה יכול לימשך מסיבות רבות מתחלפות, כי יש מי שיחשב עצמו בעל שלל, ויש מי שיחשב עצמו נאה, ויש שיחשב עצמו נכבד, ויש שיחשב עצמו גדול, ויש שיחשב עצמו חכם. ככלו של דבר, כל אחד מן הדברים הטוביים שבעולם, אם יחשוב האדם שישנה בו, הרי הוא מסוכן מיד ליפול בשחתה זה של נאה. אך, אחרי שקבע האדם בלבד, חיותו חשוב ורואי לתחלה, לא תהיה התולדה היוצאה מן המחשבה הזאת אחת בלבד, אלא תולדות רבות ומשונות תצאנה ממנה, ואפילו הpecificות נמצאת בהן, ונולדות מסבנה אחת, ושתייהן לדבר אחד מתכוונות.